

УДК 94(497.11)''1389'':930
321.17:929 Бранковић В.

Др Марко Шуица, ванредни професор
Филозофски факултет у Београду, Одељење за историју
msuica@f.bg.ac.rs

Оригинални научни рад
Примљен: 29.08.2019.
Прихваћен: 15.09.2019.

Између историјске и историографске „кривице” Вука Бранковића – методолошка ревизија једне историографске премисе¹

Апстракт: У чланку се расправља о проблему издаје Вука Бранковића из угла историографије. Иако је српска критичка историографија крајем 19. века дошла до закључка да Вук Бранковић није починио издају у Косовској бици, историчари су се током 20. века у више наврата враћали тој теми покушавајући да пронађу корене предања у реалним историјским догађајима и појавама. Тежиште истраживања стављено је на анализу и контрааргументацију ревизионистичким ставовима појединих историчара, те на утврђивање могућег утицаја одређених друштвених околности на њихове ставове, или актуелизацију саме теме.

Кључне речи: Вук Бранковић, Косовска битка, српска историографија, издаја, историјска легенда.

Савремени историчар нема разлога да супротставља историју и традицију о косовској бици, јер га је историја досадашњих проучавања научила да обе постављају једнако занимљиве и значајне задатке, које мора решавати унеколико различитим методама и истраживачким средствима.

Сима Ћирковић²

¹ Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете науке и технолошког развоја Републике Србије, *Српско средњовековно друштво у писаним изворима*, ев.бр.177025.

² Сима Ћирковић, „Косово поље, 15. јуни 1389.”, у: *Битка на Косову 1389. године* (Београд: Галерија САНУ, 1989), 73.

Ове године навршиле су се три деценије од прославе 600-годишњице Косовске битке у Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији. Током 1989, па и наредне 1990. године одржан је велики број различитих политичких, научних, културних и уметничких манифестација посвећених Косовској бици, које су имале удела у прилагођавању српског националног идентитета новонасталим друштвено-политичким околностима.³ Политичко актуелизовање Косовске битке у јавности, пре свега на оном нивоу који спада у домен популарне симболике засноване на легенди и миту, било је подржавано подједнако од Српске православне цркве, политичких и дела академских кругова. Као саставни део процеса реафирмисања одабраних националних вредности пониклих из националне историје, подизан је ниво колективног емотивног набоја утемељеног у епском наративу, чиме је стваран амбијент погодан за разноврсне политичке манипулације и пропаганду.⁴ У таквом друштвеном миљеу, сама Косовска битка и њено сложено и временски веома дуго наслеђе били су предмет различитих преиспитивања како у јавном популарном тако и у научном дискурсу. Програмске активности свечаног карактера, које су том приликом организовале различите институције и удружења, обухватиле су, између осталог, и велики број научних скупова, трибина и округлих столова. Уследила је и обимна издавачка делатност, па је као исход научних дебата објављено више колективних публикација, тематских зборника, појединачних научних радова, монографија и ревијалних чланака с темом Косовског боја у историји и предању, али и са освртом на његову релевантност у савременом политичком тренутку. Наменски писане књиге и научни радови најчешће су били посвећени историографским тумачењима битке, утврђивању њеног друштвеног значаја у дугом трајању, рефлексима на историјску свест и национални идентитет, те позиционирању косовског мита као обрасца у култури и менталитету српског народа.⁵

Међу историчарима који су тада на нешто другачији начин приступили промишљању овог јубилеја био је Иван Ђурић, професор на Катедри за византологију Филозофског факултета Универзитета у Београду. У недавно публикованој збирци – реиздању његових студија и есеја, налази се текст објављен 1990. године, којим је Ђурић, посредством једног „историографског случаја”, покушао да укаже на везу између одређених појава из прошлости са у то време актуелним политичким и научним токовима.⁶

³ Ivan Čolović, *Smrt na Kosovu polju* (Beograd, 2016), 368-389.

⁴ Marko Šuica, „The Image of the Battle of Kosovo (1389) Today: a Historic Event, a Moral Pattern, or the Tool of Political Manipulation”, *The Uses of the Middle Ages in Modern European States, History, Nationhood and the Search for Origins*, ed. Robert Evans and Guy Marchal (2011: Palgrave Macmillan), 152-75; Čolović, *Smrt na Kosovu polju*, 371.

⁵ Šuica, „The Image of the Battle of Kosovo (1389)”, 165-166.

⁶ Иван Ђурић, „У кожи Вука Бранковића”, у: *У кожи Вука Бранковића* (Београд: 2017), 115-121.

Есеј *У кожи Вука Бранковића*, посвећен је проблематизовању метаисторијског конструкта издаје и издајника, њиховом одразу на „народну” свест, политичку улогу у креирању односа једног друштва према прошлости и обликовању савременог јавног мњења које лако може склизнути у сферу инструментализације. Уочи распада Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, када је митологизовање сопствене прошлости било незаобилазни део самопотврђивања националних идентитета, Ђурић је желео да упозори научне и политичке елите на последице злоупотреба историје и укаже на постојећу паралелу између тадашње друштвене климе у Србији са ситуацијом с којом се суочила српска научна критичка мисао крајем 19. века. Аутор се одлучио да идентификовани проблем посматра кроз пројекцију научног и просветитељског дела Илариона Руварца, чија је улога у разградњи косовског мита и одвајања историјског језгра од наноса легенде и епске традиције била међу пресуднима у развоју српске критичке историографије. Ђурићев чланак садржавао је још један дискретно истакнут наративни слој, заправо упозорење српским и хрватским академским круговима да манипулација историјом из теоријске полемике може да прерасте у сукоб на реалном плану са несагледивим последицама.

Иако његов апел није променио токове националних историографија и њихову политичку злоупотребу у дезинтеграцији заједничке државе, он је био подсетник да манипулација историјском свешћу посредством националних митова представља директан пропагандни комуникацијски канал популизма којим се угрожава не само интегритет појединца, већ и егзистенција државе. Показало се да у осетљивим временима која дефинишу процеси конституисања националног и деконструисања заједничког идентитета или државе, ванвременски концепт издаје може посредством историје и одговарајућих примера из прошлости да се преобрази из општег-садржинског појма у индивидуализовани инструмент, уперен против политичких, или идеолошких неистомишљеника. У датим околностима Иван Ђурић је указао на осетљиву позицију одговорних историчара и упоредио је са Руварчевом једно столеће раније. Компарација је била додатно оправдана чињеницом да су традиционалне институције попут Српске православне цркве, уочи и током обележавања јубилеја 600 година од Косовске битке, допринеле актуелизацији националних митова заснованих на епској, готово мистичној и магијској интерпретацији историје. Тај пут водио је преко есхатолошког концепта Косовског завета, који је том приликом измештен из клерикалних оквира и наметан као саставни део јавне, секуларне, перцепције прошлости.⁷

⁷ Šuića, „The Image of the Battle of Kosovo (1389)”, 165-166; Марко Шуица, „Вук Бранковић у делу Љубомира Ковачевића”, *Глас Одељења историјских наука САНУ* CDXIV, 15 (2010): 14, нап. 19; Čolović, *Smrt na Kosovu polju*, 381-385.

С друге стране, недовољно дефинисан, или прецизан однос дела српске научне историографије у упорном трагању за генеричком везом између слојева предања и историјских догађаја, довео је у појединим случајевима до методолошке замене теза и прихватања одређених историјских интерпретација као неупитних чињеница. Поред тога, безусловно повезивање легенде о издаји у Косовској бици са историјским појавама из националне историје друге половине 14. века постало је нека врста историографске опсесије. Резултат тог трагања је и донекле ревидиран историографски „случај” издаје Вука Бранковића, којим су поново актуелизована нека, како се мислило, превазиђена тумачења настала крајем 19. века. Последњи историчар, медиевиста, који се детаљно бавио Вуковом издајом из угла преиспитивања историјског језгра легенде и конструисања везе између историје и предања, био је Милош Благојевић у студији *О издаји или невери Вука Бранковића*.⁸ Будући да је Благојевић том приликом дао преглед генезе историографских покушаја осветљавања овог питања, у нашем раду ћемо се осврнути само на кључне ставове и дивергентне закључке историчара како бисмо указали на методолошку конфузију и недоследност у трагању за историјском супстанцом легенде и на појаву спорадичне реактуелизације, односно преиспитивања превазиђених историографских тумачења Вукове издаје.

Још од времена пробоја научне критичке мисли Илариона Руварца и Љубомира Ковачевића у српској историографији крајем 19. века и њиховог, према тадашњим схватањима, „јеретичког” приступа великим питањима националне историје, почела је да се мења и перцепција историјске улоге Вука Бранковића. Доказни поступак у историјској науци, до тада засниван на легенди и епској традицији, замењен је другим, утемељеним на подацима из релевантних, средњовековних историјских извора, блиских времену одигравања догађаја. Увидом у збивања која су претходила и одликовала ток Косовске битке, критички историчари симболички су ослободили Вука Бранковића кривице за пораз у бици и са његове личности скинули терет издаје.

Директну везу Вука Бранковића са издајом у Косовској бици, која се први пут спомиње у делу Мавра Орбина *Краљевство Словена* с почетка 17. века, аргументовано је деконструисао Љубомир Ковачевић 1888. године, уочи обежавања пет стотина година од битке.⁹ Једно од поглавља у његовој студији носило је наслов *Је ли Вук Бранковић издао на Косову?*¹⁰ Закључак који је

⁸ Милош Благојевић, „О издаји или невери Вука Бранковића”, *Зборник Матице српске за историју* 79-80 (2009).

⁹ Мавро Орбин, *Краљевство Словена* (Београд, 1968), 102; Љубомир Ковачевић, *Вук Бранковић* (Београд, 1888).

¹⁰ Ковачевић, *Вук Бранковић*, 33.

Ковачевић извео на основу анализе и поређења одређених историјских извора хронолошки најближих самом догађају јесте да они не спомињу било какву врсту Вукове издаје, или неверства почињеног према кнезу Лазару. Наведена студија Љубомира Ковачевића била је прекретница у перцепцији, не само Вукове историјске улоге већ и позиције читавог косовског предања и легенде у научном дискурсу. Његово образложење наводног издајства премештено је из до тада примарног историјског контекста у домен сложеног људског менталитета „... У природи је човековој да за сваки неуспех свој радије тражи узрок ван себе и да најпосле себе окриви. То исто вреди и за народ: *поноситост* није допустила нашим прецима да признају, е су нас Турци својим јунаштвом победили, и волели су за пораз окривити или судбину или свога рођеног брата, но признати да су Турци од њих јуначнији. На Косову се десила грдна несрећа и за њу је морао бити неко крив... Вук је преживео косовски пораз а доцније завадио се с таштом и шурацима, због чега је изгубио престо и живот у туђини.“¹¹

Део академских кругова у тадашњој Србији прихватио је резултате његових истраживања, док су се други острашћено успротивили одрицању од морализаторског дискурса епског наратива и народног предања као неприкосновеног извора информација о средњем веку, а нарочито национално осетљивим темама попут Косовске битке. Иларион Руварац и Љубомир Ковачевић тада су морали да се суоче са последицама свог научног приступа, јер их је део јавности због разградње националних митова и оспоравања дотадашњих схватања изложио дифamacији и личној дискредитацији.¹² Како је Сима Ћирковић закључио, преиспитивањем сакралног националног наратива о Косовској бици, традиционалисти су сматрали да се „доведе у питање народне светиње и да се тиме могу угрозити национални интереси“.¹³ Слична ситуација поновила се и сто година касније. Поред наведеног осврта Ивана Ђурића на друштвено-политички амбијент очи обележавања 600 година од Косовске битке, исти феномен истакао је у свом недавном истраживању Иван Чоловић, наводећи да је део српске историографије у време обележавања јубилеја 1989. године сматрао да је задирање у Косовски завет и предање директно уперено против српског народа и, како су се тада изражавали, „у корист непријатеља“.¹⁴

Међутим, уместо иреверзибилне историјске аболиције Вука Бранковића након резултата Ковачевићевих истраживања, поједини српски историчари отворили су нови историографски процес за утврђивање његове историјске кривице иако је она забележена искључиво у предању. Вукову наводну и научним

¹¹ Ковачевић, *Вук Бранковић*, 84.

¹² Сима Ћирковић, „Преломно доба српске историографије“, у: *О историографији и методологији* (Београд: 2007), 99.

¹³ Ћирковић, „Преломно доба српске историографије.“, 99.

¹⁴ Čolović, *Smrt na Kosovu polju*, 375.

аргументима недоказиву издају на бојном пољу неки историчари пребацили су у шири хронолошки оквир и ставили у нешто другачији историјско-политички контекст. Вукова „невера”, која се у традицији огледала у напуштању ратног попришта и, додатно, одговорности за Лазареву смрт, замењена је шире схваћеном „историјском кривицом” према династији Лазаревић и српском народу. Услед недостатка историјских доказа, односно непостојања изворне подлоге, наводна издаја Вука Бранковића се у даљим тумачењима везала за идеолошко наслеђе грађено уз мартиролошки култ светог кнеза Лазара и његове политичке наследнике – удовицу и синове. Издају је требало оживети и прилагодити је околностима које су историчари, истражујући историјске процесе покренуте исходом битке из 1389. године, постепено препознавали као кључне. Реч је о политичким и друштвеним превирањима подстакнутим османским освајањима која су се одигравала на прелазу из 14. у 15. век. Процеси слабљења хришћанских држава на Балкану одразили су се на односе међу српским обласним господарима, а нарочито двема родбински повезаним породицама, Лазаревић и Бранковић. Савремена историографска тема „Вуковог греха” настала је као производ жеље појединих историчара да се корен издаје, профилисан легендом и епском књижевном традицијом, по сваку цену пронађе у конкретним историјским догађајима, појавама или процесима. У том смислу треба указати да се у тим покушајима дешавало да се пренебрегне основни методолошки постулат, наведен на почетку овог рада, а то је да вестима и подацима насталим у релевантним, оновременим историјским изворима и оним доцнијим, који припадају предању и традицији треба приступати „различитим методама и истраживачким средствима”, односно да их не треба посматрати као део заједничког историјског истраживачког модела.¹⁵

Полазиште за преиспитивање Вукове издаје у научним оквирима представљају одавно познати, али дивергентни и не много садржајни историјски извори различите провенијенције. На основу њих су историчари заснивали своја тумачења, контекстуализације и доносили закључке не увек утемељене у правилно схваћеним друштвеним релацијама и појавама иманентним епохи османских освајања. Да би се одговорило на тему овог рада, неопходно је из групе многих интерпретација присутних у српској историографији, издвојити оне на којима су засноване ревидиране тезе о издајству Вука Бранковића. Према њима, Вук Бранковић је:

- био у вазалном положају према кнезу Лазару до 1389. године,

¹⁵ Ћирковић, „Косово поље, 15. јуни 1389.”, 73.

- имао претензије на територију Моравске Србије и пре и после Косовске битке,
- требало да „обнови” вазални однос према Лазаревој удовици и синовима, као својим сизеренима, после Косовске битке,
- био обавезан да поштује све одлуке контроверзног државног сабора сазваног на територији Лазаревића после Лазареве погибије и бесговорно следи политички пут своје таште кнегиње Милице и њених синова,
- желео у потпуности да истисне Лазаревиће са политичке сцене,
- био без легитимних предиспозиција за преузимање Лазареве политичке позиције после кнежеве погибије у Косовској бици.

Може се рећи да је ако се изузме методолошки ирелевантна романтичарска историографија, критичка полемика о новим оквирима Вукове издаје започела међу српским историчарима убрзо после објављивања студије Љубомира Ковачевића. Чувени српски историчар Стојан Новаковић у свом делу *Срби и Турци XIV и XV века*, објављеном 1893. године, први је уважио резултате нових истраживања.¹⁶ Иако је прихватио Ковачевићеве закључке о непостојању Вукове издаје на бојном пољу, Новаковић није могао да се помири са чињеницом да Вук Бранковић није починио неку врсту издаје која је у измењеном виду остала забележена у народном предању. Он је аргументацију за мотив издаје у епској традицији потражио у сопственом тумачењу одређених историјских догађаја који су се одиграли уочи и после Косовске битке, а који су потврђени малобројним сачуваним историјским изворима. Упрошћавајући политичку реалност тога доба, Стојан Новаковић је однос Вука Бранковића према Лазаревићима приказао сугестивним, готово црно-белим тоновима, стављајући Вука у потчињен политички положај према Моравској Србији и наследницима кнеза Лазара, при том апстрахујући његов потпуно независан политички статус у коме се налазио и пре и после Косовске битке. Желећи да предање укорени у реална историјска збивања, Стојан Новаковић је експлицитно указао на могућу везу мотива издаје са Вуковом посткосовском политиком постављањем реторског питања: „Није ли равно издаји што је Вук после боја косовскога радио против дужности које су му околности и очекивања народна тако императивно приписивале?“¹⁷ Новаковићеве закључци да су „морални разлози (sic!) захтевали да власт у Србији остане у рукама синова кнеза Лазара...“¹⁸ и да је „Вуковој погрешци у почетку (непосредно после Косовске битке, прим. аут.) ... требало ... после дати прилике да се исправи”, односно да се

¹⁶ Стојан Новаковић, *Срби и Турци XIV и XV века* (Београд, 1893; репр., У раду је коришћено издање са коментарима Симе Ђирковића: Стојан Новаковић, *Срби и Турци XIV и XV века*, Београд 1960.).

¹⁷ Новаковић, *Срби и Турци XIV и XV века*, 250.

¹⁸ Новаковић, *Срби и Турци XIV и XV века*, 247.

потчини Лазаревићима и своју политику усагласи са потпуно супротним државним курсом кнегиње Милице и њених синова у односу на његов, представљају лични и пристрастан, али донекле разумљив став.¹⁹

Стојан Новаковић је посматрао историјске појаве средњег века са позиција афирмисања државне независности Србије на крају 19. века и стварања модерне српске нације, која је делом почивала на жељи да се успостави веза са средњовековном државношћу и на израженом сентименту о *златном добу* српске прошлости из времена владавине Немањића. Због тога не треба да се чудимо његовом закључку да „државни разлози (после Косовске битке, прим. аут.) нису могли ништа друго тражити, пошто је за њих најбоље увек оно чиме се јединство и снага народна одржавају. Али се Вук Бранковић, како изгледа, томе није хтео приклонити.“²⁰

У таквом, поједностављеном, сагледавању историје српске средњовековне државности и политичких односа с краја 14. века и круто конструисаног континуитета држава Немањића и Лазаревића, Новаковић је тврдњом да је „немогуће бранити оно понашање које је Вук Бранковић сутрадан после боја на Косову започео...“²¹ пронашао, како је мислио, право образложење Вукове кривице. У Вуковој самосталној политици и отклону од курса који су заузели Лазаревићи потчињавањем Османлијама и уградњом суверенитета Моравске Србије у територијално-војни и економски капацитет Османског царства, Стојан Новаковић је препознао „историјску карику која недостаје“ у генези предања о косовској издаји. У његовом тумачењу прилика с краја 14. века погрешна је перцепција Вуковог реалног положаја и његове политике после Косовске битке, која је, поред пристрасног приступа самог Новаковића, била ограничена и развојем дотадашњих медијевистичких студија. Поред методолошки погрешног позивања на морална начела у тумачењу политичких и друштвених феномена, код Новаковића је приметан и изван историцистички анахронизам. Он се у разматрању питања историјске заснованости Вукове издаје позивао и на став *народа* као засебног и историјски релевантног друштвено-политичког ентитета у средњем и раном новом веку. У националном и идентитетском погледу, како га је Новаковић учио у своју интерпретацију покосовских прилика, *народ* није политичка категорија средњег, већ 19. века. Заступањем става да се Вукова „политика у тим тренуцима (после Косовске битке, прим. аут.) морала наћи у супротности са *народним осећањима*... да се у оно време међу свештенством и у *народу* с разлогом мислило да је Вукова дужност у тај мах била да се стави на службу ташти и шурацима и да брани јединство ...српских земаља...“²², дошло

¹⁹ Новаковић, *Срби и Турци XIV и XV века*, 250.

²⁰ Новаковић, *Срби и Турци XIV и XV века*, 247.

²¹ Новаковић, *Срби и Турци XIV и XV века*, 250.

²² Новаковић, *Срби и Турци XIV и XV века*, 249-250.

је до трансфера појединих елемената савременог, односно деветнаестовековног друштвено-политичког миљеа у столећима удаљен, сасвим другачији историјски контекст, што је из угла историје као науке методолошки неодрживо.²³

На „народне идеале”, као референтну категорију у оквиру Косовске идеологије, традиционално су се позивали и представници Српске православне цркве. Навешћемо сликовит пример из средине 20. века. У једном од својих пригодних говора поводом обележавања 550 година од Косовске битке владика Николај Велимировић веома је маштовито конципирао српски историјско-персонални модел дугог трајања издаје, оличен у „три Вука” – Вука(на) Немањића, Вука Бранковића и Вука-Вујицу Вулићевића.²⁴ Посебно је осуђивао Вука Бранковића „што је издао свету војску Косовску...”, чиме је још више истакао сакралну димензију читавог предања оличену у мученичком култу Светог кнеза Лазара.²⁵ У складу са предањем, Николајевић је препознао издајнике и у времену у коме је живео, а то су 1939. године били они који су се одрицали „Косовске идеологије” и који су желели „Косовску Науку да погазе”.²⁶ Као што није био чудан у време владике Николаја Велимировића, наведени дискурс црквених великодостојника није био чудан ни пре тридесет година, о чему је писао Иван Ђурић. Таквом приступу се не трба чудити ни данас с обзиром на неговање култа Светог кнеза Лазара и заступање идеје о Косовском завету као стожерном културном и верском обрасцу својственом искључиво српском народу над којим Црква полаже право духовног старања.²⁷

И поред уважавања значајних домета монографије о српско-османској историји средњег века, део књиге Стојана Новаковића који се односи на преиспитивање односа историје и традиције о Косовском боју одмах је наишао на критички став појединих историчара. Поред тада младог Станоја Станојевића, научно најрелевантнији осврт на Новаковићево тумачење покосовских околности и Вукове „реформатиране издаје” дао је Константин Јиречек.²⁸

²³ Новаковићевим ставовима смо посветили више пажње, пре свега због каснијих историографских референци и позивања модерних српских историчара на изнесене закључке, јер је Стојан Новаковић остао да фигурира као један од најснажнијих научних ауторитета у домаћим историчарским круговима.

²⁴ Николај Велимировић, „О Косовској књизи и Косовској науци”, у: *Косово и Видовдан* (Шабац: 1988), 120.

²⁵ Велимировић, „О Косовској књизи и Косовској науци”, 120.

²⁶ Велимировић, „О Косовској књизи и Косовској науци”, 120.

²⁷ Ivan Čolović, „Vidovdan 2009”, у *Rastanak s identitetom* (Београд: 2014), 47-75; Marko Šuica, „Serbia”, *The Palgrave Handbook of Conflict and History Education in the Post-Cold War Era*, ed. Luigi Cajani, Simone Lässig, and Maria Repoussi (Palgrave Macmillan, 2019), 558-60.

²⁸ Константин Јиречек, „Стојан Новаковић, Срби и Турци XIV и XV века, Историјске студије о првим борбама с наједном турском пре и после боја на Косову, Београд 1893”, у: *Зборник Константина Јиречека I* (Београд: 1959), 445-454.

У приказу књиге *Срби и Турци XIV и XV века* чешки историчар је, као врсни познавалац балканске средњовековне историје, указао на погрешне премисе на којима је Новаковић заснивао своје закључке и хипотезе. Он је истакао ауторову изразиту и нескривену наклоност ка Лазаревићима у односу на Бранковиће, посебно критикујући Новаковића што „налази да је Вук још пре боја имао сувише велике претензије и да се његово понашање одмах после боја готово граничило са издајом”.²⁹ Један од главних Јиречекових противаргумената Новаковићевом поједностављеном сагледавању историјских процеса покренутих Косовском битком била је констатација коју је још раније формулисао Александар Хилфердинг да су се, заправо, кнегиња Милица и њени синови одрекли политике кнеза Лазара и потчинили Османлијама, док је Вук наставио отпор и потпуно неправедно постао симбол издајника. Независни политички статус Вука Бранковића у односу на кнеза Лазара Јиречек је поткрепио документарном грађом из Дубровачког архива, чиме је оспорио све тврдње да је Вуков положај у односу на Лазаревиће био вазални и да се његова политика према Лазаревим потомцима после Косовске битке могла сматрати издајом.³⁰ Изнесени Јиречекови ставови, бар за извесно време, ставили су Вукову издају ван главних полемичких токова у српској историографији.

Истраживања већег броја српских историчара, која су уследила током друге половине 20. века, показала су да су односи између кнеза Лазара и Вука Бранковића уочи битке на Косову били складни и савезнички, па су аргументи о корену издаје из времена пре одигравања битке постали научно ирелевантни.³¹ Питање Вукове издаје у српској историографији поново је актуелизовао тек Иван Божић на научном скупу посвећеном кнезу Лазару, одржаном у Крушевцу 1971. године поводом јубилеја „Шест векова Крушевца”.³² Расправа *Неверство Вука Бранковића* представљала је важан научни допринос реконструкцији епохе и историјске улоге Вука Бранковића.³³ Божић је истакао опрез, јер је трагање за историјским коренима Вукове издаје отежано недостатком многих елемената „који би омогућили да се у целини сагледа развојни ток предања и да се историографска традиција разлучи од народне”.³⁴

Иако је с правом раздвојио методолошке постулате историјске науке од историје књижевности и традиције, Иван Божић је на кључно питање „колико је

²⁹ Јиречек, „Стојан Новаковић”, 451.

³⁰ Јиречек, „Стојан Новаковић”, 451; Сима Ћирковић, „Коментари”, у: Новаковић, *Срби и Турци*, 457.

³¹ Марко Шуица, „Однос кнеза Лазара и Вука Бранковића у светлу дубровачких исправа из 1387. године”, *Стари српски архив* 9 (2010).

³² Иван Божић, Војислав Ђурић, „Уводна реч”, у: *О кнезу Лазару* (Београд: 1975).

³³ Сима Ћирковић, „Иван Божић (23. април 1915-20. август 1977) Поводом двадесетогодишњице смрти”, *Историјски гласник* 1-2 (1997): 75.

³⁴ Иван Божић, „Неверство Вука Бранковића”, у: *О кнезу Лазару* (Београд: 1975), 224.

(Вук Бранковић, прим. аут.) остао веран Лазаревом делу”, формулисао свој став по коме се „чини да га је он изневерио...”.³⁵ Овакав закључак био је заснован на недовољном уважавању специфичности изузетно динамичних геополитичких промена на Балкану у последњој деценији 14. века, које су после 1389. године изнедриле појаве нешто другачије у односу на оне из времена које је претходило Косовској бици. И поред недвосмислених констатација да су се Лазаревићи погибијом кнеза Лазара нашли у фактичком стању интересума, односно консолидовања власти у својој области и да су изгубили међународни примат, Божић је стављањем тежишта на чињеницу да је Вук Бранковић после Косовске битке увећао територију своје области прикључујући неке одседа и градова који су се раније налазили у власти кнеза Лазара, на неки начин оптужио Вука за „злоупотребу” историјских околности. Тај закључак ће постати лајтмотив у каснијим историографским аргументима Вукове издаје. Божић је закључио да су Вуку „ишли на руку и косовски догађаји из којих се срећно извукао (sic!). После Косова, Вук Бранковић је одмах заузео став супротан ономе за који су се залагали Лазаревићи”.³⁶ Наше мишљење је да је Вуков излазак из „косовских догађаја” имао веома мало везе са срећом, а више са политичким пројекцијама и политиком коју је претходно заступао у сагласју са кнезом Лазаром, укључујући и спровођење одређене тактике у самој Косовској бици.³⁷

У даљем тексту Божић још више потенцира такво становиште: „Вукова делатност после Косова, с гледишта друштва у коме се све одиграло, и с обзиром на чињеницу да су се Лазаревићи одржали, треба да се схвати као изневеравање политике коју је водио кнез Лазар. Она значи неверство према онима који су себе сматрали, и то не само они, носиоцима српске владарске идеологије, обнављане у духу немањићких традиција.”³⁸ Ту је Божић једнострано приступио посматрању веома сложених политичких прилика. Он је Вуково неверство реконструисао преваходно на основу становишта политичких интереса кнегиње Милице, њених синова и дела Српске цркве, додатно обликованих мученичким култом Светог кнеза Лазара и дискурса о ненарушеном континуитету српске средњовековне државности. И поред веома широко постављене изворне грађе, нису на погодан начин уважени процеси попут промена на политичком

³⁵ Божић, „Неверство Вука Бранковића”, 225.

³⁶ Божић, „Неверство Вука Бранковића”, 231.

³⁷ Марко Шуица, „О могућој улози Вука Бранковића у Косовској бици – прилог разматрању средњовековне ратне тактике”, у: *Споменица академика Симе Ђурковића, Зборник радова књ. 25* (Београд: 2011). У овом раду наведен је пример описа битке код Трипоља из 1402. године из Житија деспота Стефана Лазаревића од Константина Филозофа, на основу кога се може закључити да уколико су мушки чланови породице били принуђени да заједно учествују у бици, у случају да један погине или буде заробљен, други је требало да напусти бојиште и повуче се на сигурну територију, како би учврстио власт и организовао државу, евентуално нову одбрану територија.

³⁸ Божић, „Неверство Вука Бранковића”, 239.

и државном нивоу у околностима непостојања јединствене државе, централне власти и хомогене Српске цркве који су утицали на положај области Лазаревића и Бранковића.³⁹

И поред изузетно значајних закључака које је донео о у свом раду, Иван Божић се дистанцирао од непристрасних ставова Константина Јиречека о Вуковој издаји и приклонио Новаковићевој интерпретацији. Стиче се утисак да српској историографији није одговарала појава која се огледала у државотворном династичком дисконтинуитету између Немањића и Лазаревића. Иван Божић, а потом и неки други историчари који су се бавили овом темом, нису узимали у обзир уступање државног суверенитета Лазаревића и прилагођавање оквирама које је наметала османска супрематија. Они су државотворност Моравске Србије из времена пре Косовске битке посматрали и након битке као регуларан оквир претходно етаблираних друштвено-политичких појава и процеса, који, заправо, нису били одрживи у историјском раздобљу дефинисаном Лазаревом погибијом и Вуковим политичким преимућством у односу на Лазаревиће.

У овом случају није реч о укрштању две методолошке равни – реконструкције историје и тумачења предања, већ о редукованом и селективном приступу анализе историјских појава, што се одразило и на тежину и комплексност историографских закључака. Тако је из кључне аргументације изостављена тежина међународног прихватања Вука Бранковића као потпуно независног господара и заступника „Рашке” од Краљевине Угарске и Венеције; његов примат у односу на Лазаревиће у очима Дубровчана, који су веома брижно водили рачуна о дипломатској етикецији; континуитет Вукове антиосманске политике са Лазаревом; политички значај Вуковог племићког порекла и ограничен политички домет Лазаревића у турбулентним и убрзаним геополитичким променама на Балкану.⁴⁰

Теза да је Вук Бранковић издао Лазареву политику у супротности је са евиденцијом из историјских извора која недвосмислено упућује на чињеницу да су Лазареви наследници напустили претходно утврђен политички курс отпора османској експанзији.⁴¹ Имајући у виду повод за писање анализираниог чланка,

³⁹ Момчило Спремић, „Бранковићи и Хиландар (1365-1427)”, у: *Прекинути успон. Српске земље у позном средњем веку* (Београд: 2005); Милош Антоновић, „Српска црква и транзиција моћи од 1355. до 1402”, у: *Власт и моћ, властела Моравске Србије од 1365. до 1402. године* (Крушевац: 2014); Марко Шуица, „Један аспект односа Српске цркве и Моравске Србије на крају 14. века”, *Црквене студије* 16, 2 (2019).

⁴⁰ Сима Ћирковић, „Косовска битка у међународном контексту”, *Глас САНУ CCCLXXVIII* (1996): 68; Раде Михаљчић, *Лунаци косовске легенде* (Београд, 1993), 117-118; Марко Шуица, *Вук Бранковић, славни и велможни господин* (Београд, 2014), 129-130; Марко Шуица, „Дубровачка писма огледало друштвено-политичких промена у српским земљама (1389-1402)”, *Годишњак за друштвену историју XVIII*, 2 (2011).

⁴¹ Marko Šuica, Slobodan Rudić, „Princess Milica as the Ottoman vassal – one case of multifaceted Serbian-Ottoman relations at the end of 14th century”, у: *Çanakkale onsekiz mart üniversitesi Balkan*

а то је обележавање шест векова постојања Лазареве престонице Крушевца, и историјску афирмацију Лазаревог наслеђа, стиче се утисак да је Иван Божић овој контроверзној теми приступио једнострано, под утицајем друштвеног и академског конформизма.

Истовремено са обележавањем јубилеја, 1989. године изашла је и дуго припремана монографија *Јунаци косовске легенде* Радета Михаљчића, у којој је, између осталих, посебна пажња посвећена кључним темама: перцепцији Вука Бранковића као негативног јунака, мотиву издаје и историјској подлози легенде о издаји.⁴² Иако је Михаљчић сматрао да поновно оживљавање теме о Вуковој издаји у рецентној српској историографији није било покренуто како би се уздрмали основни резултати критичке школе српске историографије „већ да се изложе нове недоумице”, он је осетио потребу да се одреди према скоро ревидираним и актуелизованим ставовима о Вуковој „покосовској издаји”. У својој монографији Раде Михаљчић није директно одговорио на Божићев став, већ је стављањем акцента на Вуков отпор Османлијама после Косовске битке закључио да његова политика „никако није у складу са легендом о издаји”.⁴³ Коначно, Михаљчић се вратио Јиречековој тези и закључио да Вук Бранковић није изневерио Лазарево дело, већ, евентуално „надања Лазаревића и њихових приврженика”.⁴⁴

Овај угледни историчар и познавалац прилика друге половине 14. века категоричан је у одбацивању Вукове било какве издаје, па је тај терет пребацио на другу страну. По његовим речима: „Можда су његове (Вукове, прим. аут.) претензије и спољна политика наилазиле на осуду код неких савременика, али са становишта хришћанско-турских односа и порука косовског предања, односно косовске идеологије, Лазарево дело су пре и више изневерили његови наследници него Вук Бранковић... На крају, рецимо и то да се издаја Вука Бранковића не одбацује само зато што о њој не говоре *непосредни историјски извори* већ зато што о Вуковој издаји први пут пише Мавро Орбин пуна два века, па и нешто више, после косовске битке. Управо развој косовске легенде сведочи да је издаја неосновано приписана овом обласном господару.”⁴⁵

На тај начин Михаљчић је, не остављајући простор за другачије интерпретације, издају Вука Бранковића извео из историјског дискурса и у потпуности вратио у оквире традиције и предања. Истовремено, у склопу обележавања јубилеја, и неки од еминентних историчара књижевности, попут Ненада Љу-

ve ege uygulama ve araştırma merkezi uluslararası Balkan tarihi ve kültürü (Çanakkale: 2017).

⁴² Раде Михаљчић, *Јунаци косовске легенде* (Београд, 1989). У овом раду користили смо друго, допуњено издање Михаљчић, *Јунаци косовске легенде* (Београд, 1993), 109-24, 27-47, 67-85.

⁴³ Михаљчић, *Јунаци косовске легенде*, 117.

⁴⁴ Михаљчић, *Јунаци косовске легенде*, 123.

⁴⁵ Михаљчић, *Јунаци косовске легенде*, 123-124.

бинковића, бавили су се из свог угла историјским реконструкцијама Вукове издаје. У политичком опредељењу Вука Бранковића после Косовске битке и истрајавању на отпору Османлијама, Љубинковић није препознао продужење претходне, бескомпромисно вођене Лазареве политике, већ сведочанство Вукових амбиција и супротстављање кнегињи Милице, па је извео закључак да се „... не може рећи за некога да је веран, одан ако он мимо владара уз кога је стала црква и део племства – наставља ратовање за сопствени рачун. Вук није био привржен Милице и није хтео да је помаже. Његово настављање борбе против Турака – свакако јесте својеврсна издаја Миличине политике, а и политике сувремене српске цркве...”⁴⁶

Овакав став историчара књижевности заправо је заснован на тезама Ивана Божића и недовољном разумевању контекста и промена које су се рефлектовале на концепт државности и меандрирање легитимитета између Вука Бранковића и Лазаревих биолошких наследника у потпуно специфичним политичким околностима последње деценије 14. века. Иако је Ненад Љубинковић подржао резултате истраживања Љубомира Ковачевића о Вуковој улози у Косовском боју, категорично је, попут Божића, закључио да је Вук Бранковић издао кнегињу Милицу после Лазареве погибије. Трагање за потврдом постојања косовског издајника, његовом персонификацијом у средњовековним оквирима, али и истицање ванвременске димензије самог чина издаје, као лајтмотива у дугом трајању српске историје, потпуно су се уклапале у друштвено-политички дискурс „буђења” српске националне свести крајем осамдесетих година 20. века уочи предстојећих оружаних конфликта у Југославији. Процес националне хомогенизације укључивао је одређивање великог дела јавног мњења према бившим и будућим народним и историјским херојима и антихеројима.⁴⁷

Ако је, из научног угла, разумљива селективна и сугестивна историјска аргументација историчара књижевности, приступи појединих српских историчара, у најмању руку, дају неочекиван ток тумачењу историјских околности и Вуковог места у српској историји. У низу колективних збирки радова публикованих поводом обележавања шест векова од битке, 1991. године објављен је и зборник радова са научног скупа у организацији Балканолошког института Српске академије науке и уметности, Српске православне епархије за западну Европу и Матице Срба и иселеника Србије, одржаном две године раније у Химелстиру у Немачкој. Ова публикација представљала је својеврстан одраз климе у друштву, инициране јубилејом, у којој су се преклапала релевантна историографска истраживања са радовима који су почивали на надисторијским,

⁴⁶ Ненад Љубинковић, „Косовска битка у своме времену и у виђењу потомака или логика развоја епских легенди о косовскоме боју”, у: *Косово у памћењу и стваралаштву*, (Београд, 1989), 151.

⁴⁷ Čolović, *Smrt na Kosovu polju*, 376-381, 385-389.

или религиозним наративима, утемељеним у концепту Косовског завета и Косовске идеологије. Наведени дискурси гравитирали су ка домену псеудонаучног, а највише су их заступали представници српске дијаспоре, поједини црквени великодостојници и историчари са политичком мисијом.⁴⁸

Тумачење историје растерећено научног оквира, методолошких постулата и комплексне епистемолошке структуре постајало је свачије „јавно добро“ од кога се очекивао одређени политички или друштвени утицај. Такав амалгам створио је амбијент и погодну климу за преиспитивање и поновну афирмацију историјске заснованости народног предања, којој нису могли да се одупру ни еминентни историчари. У наведеном зборнику са научног скупа у Химелстиру објављен је и рад Момчила Спремића са насловом *Косовска битка – проблем издаје*. У чланку је поново отворено питање Вукове улоге у Косовској бици, које је можда било подстакнуто ранијом Божићевом опсервацијом да је понашање Вука Бранковића у самој бици остало неразјашњено, па се износи став да „не сматрамо да је питање његове (Вукове, прим. аут) издаје скинуто с дневног реда...“⁴⁹ Уопштавањем специфичних историјских околности, мешањем временски удаљених појава из средине и с краја 14. века, те приписивање непримерених атрибуција одређеним историјским догађајима и феноменима (грабежљивост великаша, српске поделе после Душанове смрти, „време за јунаке и за издајце“)⁵⁰ отворен је простор да мотив из народног предања поново постане полазиште историјског истраживања, равноправан са историјским изворима и саставни део реконструкције прошлости. Таквим приступом непланирано су и латерално релативизовани поједини резултати истраживања Љубомира Ковачевића. У штампаном саопштењу са научног скупа Спремић је изнео закључак: „узимајући у обзир целокупну делатност Вука, не би се могло рећи да је био без предиспозиција за издају. Коначно, све што је овде изнето, не на основу емотивног народног предања, већ искључиво на основу поузданих докумената, показује да његова издаја на Косову није била немогућа. (sic!)“, чиме је имплицирана и могућа научна заснованост легенде о издаји у самој бици.⁵¹ У свом следећем чланку посвећеном Вуковој улози у Косовској бици, Момчило Спремић је донекле ублажио изнете ставове у односу на издају на бојном пољу, али је Вуково неверство у некој форми и даље остало историјски неупитно.⁵² Распон образложења Вукове кривице протезао се од чињенице да је преживео битку, преко проширивања територије његове области, до политичког

⁴⁸ Šuica, „The Image of the Battle of Kosovo (1389)“, 166-167.

⁴⁹ Божић, „Неверство, 239; Момчило Спремић, „Косовска битка – проблем издаје“, у: *Косовска битка и последице*, (Химелстир-Београд, 1991), 47.

⁵⁰ Спремић, „Косовска битка“, 47.

⁵¹ Спремић, „Косовска битка“, 47.

⁵² Момчило Спремић, „Вук Бранковић и Косовска битка“, *Глас САНУ CCCLXXVIII, Одељење историјских наука* 9 (1996).

односа према кнегињи Милици и њеним синовима после Лазареве погибије. Поновно уопштавање историјских прилика с краја 14. века није могло довести до битнијег померања са становишта формулисаних у претходном раду, па су остале недоречене и донекле контрадикторне тезе да „без обзира на своје понашање (sic!) у Косовској бици, Вук је био велики противник Турака”, „битка му је, у најмању руку посредно, донела корист”, или „Вукова турска политика претрпела је неуспех из простог разлога што исламски свети рат... није могао зауставити један српски великаш”.⁵³ Момчило Спремић је своје истраживање завршио ставом да питање Вукове улоге на Косову није „скинуто са дневног реда”.⁵⁴ Та констатација се, на крају, показала као оправдана јер ју је на „дневни ред” вратио Милош Благојевић већ поменути радом *О издаји или невери Вука Бранковића*.⁵⁵

У међувремену издаји Вука Бранковића посветио је пажњу и хрватски историчар Иван Кампуш, више у једном прегледном него оригиналном научном истраживању.⁵⁶ Кампуш се опрезно упустио у анализу феномена, начелно отварајући питања, цитирајући кључне ставове поткрепљене изворном подлогом. У суштини, он се сложио са мишљењем Радета Михаљчића и његовим виђењем корена издаје.⁵⁷ С друге стране, Милош Благојевић је желео да историографску конструкцију о Вуковој нелојалности допуни и одређеним историјско-географским аргументима. Тезу о Вуковој издаји Благојевић је засновао, пре свега, на његовој наводној улози у урушавању српске средњовековне државности, узурпацији владарске идеологије и припајању својој области дела територија Моравске Србије.⁵⁸ Неке од заступаних хипотеза и становишта опречне су ставовима Константина Јиречека, или Радета Михаљчића, чиме се аутор сврстао у групу историчара који су Вукову историјску улогу прилагођавали оквирима наратива уобличеног предањем. Почетна премиса о вазалном положају Вука Бранковића у односу на кнеза Лазара, на којој је Милош Благојевић конструисао „историчност” издаје, неминовно је водила ка извођењу закључака који нису одрживи.⁵⁹

У разради идеје о историјским коренима Вуковог издајства поново је у први план стављена теза коју је изнео још Стојан Новаковић, а потом у нешто другачијем формату Иван Божић. Реч је о „држању Вука Бранковића после

⁵³ Спремић, „Вук Бранковић и Косовска битка”, 102-103.

⁵⁴ Спремић, „Вук Бранковић и Косовска битка”, 106.

⁵⁵ Види нап. 8.

⁵⁶ Ivan Kampuš, „'Izdaja' Vuka Brankovića u svjetlu kritičke historiografije”, *Historijski zbornik* LIV (2001).

⁵⁷ Kampuš, „'Izdaja' Vuka Brankovića u svjetlu kritičke historiografije”, 10.

⁵⁸ Благојевић, „О издаји или невери Вука Бранковића”, 15, 40.

⁵⁹ Шуица, „Однос кнеза Лазара и Вука Бранковића у светлу дубровачких исправа из 1387. године”, 225-226.

боја на Косову, а конкретније о његовом ставу према наследницима кнеза Лазара...⁶⁰ С друге стране, Благојевић је на неубичајен начин интервенисао у методолошком поступку, користећи антиципацију догађаја за које је сматрао да су могли да се догоде као историјској чињеници. У питању је однос Српске цркве, која у то време није била јединствена, према носиоцима немањиће владарске идеологије, па је према Благојевићевом мишљењу, Црква подржала „младог кнеза Стефана као легалног и легитимног наследника кнеза Лазара, с надом да ће наставити очеву политику и ујединити српске земље (sic!)”.⁶¹ Против ове тезе говори чињеница да су Лазаревићи већ на сведеном и са становишта легитимитета контроверзном државном сабору, који је одржан пре 11. августа 1389. године и то само на територији њихове области, донели одлуку о ступању у вазални однос према Бајазиту I, чиме су одустали од дотадашње Лазареве државне политике. Такође, ни на који начин се не може претпоставити чему су се у новонасталим околностима потпуне државне ерозије „надали” највиши црквени кругови Моравске Србије. Није реално претпоставити да је била остварива Благојевићева претпоставка о очекивању уједињења српских земаља у време незадрживе експанзије Османског царства, фрагментације и убрзаног опадања моћи српских државотворних области насталих распадом Српског царства. Поред тога, највећи део српских области био је потчињен врховном османском господару, због чега би окупљање српских области под кнезом Стефаном Лазаревићем као самодршцем и врховним господарем, представљало историјску имагинацију, потпуно супротну реалним политичким оквирима датог тренутка. У изнесеним закључцима као да измиче већ наведени шири контекст, који упућује на ограничен суверенитет српских области, заправо потчињеност Моравске Србије Османлијама и делимично међународно прихватање Вука Бранковића као носиоца државног суверенитета непосредно после Косовске битке, пре свега због донекле очуваног војног и политичког капацитета, али и непристајања, бар до краја 1391. године, потчињавању Османлијама.⁶²

Због истрајавања на тези о вазалном положају Вука Бранковића према кнезу Лазару донесени су и закључци да после Косовске битке Вук „...није преузео никакве обавезе према кнегињи Милицы и младом кнезу Стефану Лазаревићу, па је стечена самосталност (sic!) долазила до изражаја у његовој титулатури...”⁶³ Стављањем тежишта на повезивање ширења Вукове територије са неверством и издајом проистеклом из „раскидања вазалних обавеза” према Лазаревићима, у други план је пао веома важан Благојевићев резултат историјско-географских

⁶⁰ Благојевић, „О издаји или невери Вука Бранковића”, 28.

⁶¹ Благојевић, „О издаји или невери Вука Бранковића”, 29.

⁶² Шуица, *Вук Бранковић, слави и велможни господин*, 119-135, 139;

⁶³ Благојевић, „О издаји или невери Вука Бранковића”, 32.

истраживања.⁶⁴ Бранковићева област је с временом постепено увећавана, а знатно је проширена прикључењем дела територија које су раније припадале кнезу Лазару.⁶⁵ Међутим, не може се са извесношћу рећи на који начин и под каквим условима је Вук Бранковић проширио своју државу, односно да ли му је део територија поклоњен, уступљен некаквим политичким договором постигнутим за живота кнеза Лазара, или их је Вук заузео са циљем јачања антиосманског капацитета своје државе. Мишљења смо да би квалификовање проширивања Бранковићеве области као „отимање великих области и градова некадашње државе кнеза Лазара, као и агресивно понашање Вука Бранковића према наследницима кнеза Лазара”, како је то навео Благојевић, и потом повезивање те појаве са издајом кнеза Лазара, биле сувише слободно изведене и искључиве тврдње. Због потпуно новог државно-политичког амбијента, који је настао као последица исхода Косовске битке, веома је тешко проценити колико се урушио политички и феудални капацитет Моравске Србије, те да ли су Лазаревићи напустили некакав међудржавни политички савез Лазарев и Вуков, формиран у месецима, ако не и годинама уочи Косовске битке.⁶⁶ Извесно је да су ступањем Лазаревих наследника у вазални однос према Османлијама стабилизоване унутрашње прилике у Моравској Србији и окончани сукоби Лазаревићима потчињене властеле, чиме је заустављен процес разарања државе.⁶⁷

Према мишљењу Милоша Благојевића, поред агресије на област Лазаревића, „Вук Бранковић је искористио настало стање, па је на разне начине привлачио такву (нелојалну, прим.аут) властелу на своју страну”.⁶⁸ Нажалост, историјски извори не нуде било какве информације о „разним начинима привлачења” властеле које је наводно спроводио Вук Бранковић. У историографији постоје само претпоставке о појединој властели, попут војводе Обрада Драгосаљића, који су починили „неверу” према Лазаревићима, али се не може егзактно утврдити природа њихове нелојалности. Најзаступљенија мишљења међу историчарима су да је део некадашње Лазареве властеле, попут војводе Обрада, после Косовске битке пришао Вуку Бранковићу у наставку отпора Османлијама, али за то нема чврстих доказа.⁶⁹

⁶⁴ Благојевић, „О издаји или невери Вука Бранковића”, 33.

⁶⁵ Михаило Динић, „Област Бранковића”, у: *Српске земље у средњем веку* (Београд, 1978), 154-61; Благојевић, „О издаји или невери Вука Бранковића”, 31-35.

⁶⁶ Шуица, „О могућој улози Вука Бранковића у Косовској бици”, 233-237.

⁶⁷ Šuica, Rudić, „Princess Milica as the Ottoman vassal”, 90-92.

⁶⁸ Благојевић, „О издаји или невери Вука Бранковића”, 35.

⁶⁹ Марко Шуица, *Немирно доба српског средњег века* (Београд, 2000), 110-113; Милош Ивановић, „Структура властеоског слоја у држави кнеза Лазара”, у: *Власт и моћ, властела Моравске Србије од 1365. до 1402. године* (Крушевац: 2014), 83-84; Марија Копривица, „Успон и моћ властеоске породице Мусић”, у: *Власт и моћ, властела Моравске Србије од 1365. до 1402. године* (Крушевац: 2014), 108.

У својим закључним разматрањима Милош Благојевић је изнео став с којим се не бисмо могли сложити да „народна традиција није без разлога прогласила Вука Бранковића за највећег издајника српског народа”.⁷⁰ Наше становиште о историјској кривици Вука Бранковића подударно је са оним које је заступао Константин Јиречек, а потом и Раде Михаљчић, односно да корене предања није могуће повезати са било каквим конкретним чином издаје.

На крају, указали бисмо на неопходност научног опреза приликом постављања оваквих и сличних метатема. Сваки историчар може да упадне у методолошку замку тумачења историографским средствима појава које је генерисало предање и које припадају другој научној области, заснованој на посебним методолошким принципима и постулатима. Због тога Вукову „кривицу” треба истраживати у оквирима традиције, историографских извора и народне епике, док његову историјску улогу треба проучавати на основу релевантних извора и оних епистемолошких модела које нуди историја као хуманистичка наука.

Извори и литература

- Antonović, Miloš. „Srpska crkva i tranzicija moći od 1355. do 1402.” u: *Vlast i moć. Vlastela moravske Srbije od 1365. do 1402. godine*, 137-148. Kruševac, 2014. (ćirilica)
- Blagojević, Miloš. „O izdaji ili neveri Vuka Brankovića.” *Zbornik Matice srpske za istoriju* 79-80 (2009): 7-42. (ćirilica)
- Božić, Ivan. „Neverstvo Vuka Brankovića.” u: *O Knezu Lazaru*. Beograd, 1975. (ćirilica)
- Božić, Ivan, Đurić, Vojislav. „Uvodna reč.” u: *O Knezu Lazaru*. Beograd, 1975. (ćirilica)
- Čolović, Ivan. *Smrt na Kosovu polju*. Beograd, 2016.
- . „Vidovdan 2009.” u: *Rastanak s identitetom*. Beograd, 2014.
- Ćirković, Sima. „Ivan Božić (23. april 1915-20. avgust 1977). Povodom dvadesetogodišnjice smrti.” *Istorijski glasnik* 1-2 (1997). (ćirilica)
- . „Kosovo Polje, 15. Juni 1389.” u: *Bitka na Kosovu 1389. godine*. Beograd: Galerija SANU, 1989.
- . „Kosovska bitka u međunarodnom kontekstu.” *Glas SANU CCCLXXVIII* (1996). (ćirilica)
- . „Prelomno doba srpske istoriografije.” u: *O istoriografiji i metodologiji*. Beograd, 2007. (ćirilica)
- Dinić, Mihailo. „Oblast Brankovića.” u: *Srpske zemlje u srednjem veku*. Beograd, 1978. (ćirilica)
- Đurić, Ivan. „U koži Vuka Brankovića.” u: *U koži Vuka Brankovića*. Beograd, 2017. (ćirilica)
- Ivanović, Miloš. „Struktura vlasteoskog sloja u državi kneza Lazara.” u: *Vlast i moć, vlastela moravske Srbije od 1365. do 1402. godine*. Kruševac, 2014. (ćirilica)

⁷⁰ Благојевић, „О издаји или невери Вука Бранковића”, 40.

- Jireček, Konstantin. „Stojan Novaković, Srbi i Turci XIV i XV veka, Istorijske studije o prvim borbama s najездом turskom pre i после боја на Kosovu, Beograd 1893.” u: *Zbornik Konstantina Jirečeka I*. Beograd, 1959. (ćirilica)
- Kampuš, Ivan. „„Izdaja“ Vuka Brankovića u svjetlu kritičke historiografije.” *Historijski zbornik* LIV (2001): 1-10.
- Kovačević, Ljubomir. *Vuk Branković*. Beograd, 1888. (ćirilica)
- Koprivica, Marija. „Uspon i моć vlasteoske porodice Musić.” u: *Vlast i моć, vlastela moravske Srbije od 1365. do 1402. godine*. Kruševac, 2014. (ćirilica)
- Mihaljčić, Rade. *Junaci kosovske Legende*. Beograd, 1993. (ćirilica)
- . *Junaci kosovske Legende*. Beograd, 1989. (ćirilica)
- Novaković, Stojan. *Srbi i Turci XIV i XV Veka*. Beograd, 1893. (ćirilica)
- . *Srbi i Turci XIV i XV veka*, Beograd 1960. (ćirilica)
- Orbin, Mavro. *Kraljevstvo Slovena*. Beograd, 1968. (ćirilica)
- Spremić, Momčilo. „Brankovići i Hilandar (1365-1427) „, u: *Prekinuti uspon, Srpske zemlje u poznom srednjem veku*, 421-38. Beograd, 2005. (ćirilica)
- . „Vuk Branković i kosovska bitka.” *Glas SANU CCCLXXVIII, Odeljenje istorijskih nauka* 9 (1996): 85-107. (ćirilica)
- Šuica, Marko. „Vuk Branković u Delu Ljubomira Kovačevića.” *Glas Odeljenja istorijskih nauka SANU CDXIV*, no. 15 (2010). (ćirilica)
- . *Vuk Branković, slavni i velmožni gospodin*. Beograd, 2014. (ćirilica)
- . „Dubrovačka pisma ogledalo društveno-političkih promena u srpskim zemljama (1389-1402).” *Godišnjak za društvenu istoriju XVIII*, no. 2 (2011): 29-51. (ćirilica)
- . „Jedan aspekt odnosa srpske crkve i moravske Srbije na kraju 14. veka.” *Crkvene studije* 16, no. 2 (2019): 153-167. (ćirilica)
- . *Nemirno doba srpskog srednjeg veka*. Beograd, 2000. (ćirilica)
- . „O mogućoj ulozi Vuka Brankovića u kosovskoj bici – prilog razmatranju srednjovekovne ratne taktike.” u: *Spomenica Akademika Sime Ćirkovića, Zbornik Radova Knj.* 25, 225-244. Beograd, 2011. (ćirilica)
- . „Odnos kneza Lazara i Vuka Brankovića u svetlu dubrovačkih isprava iz 1387. godine.” *Stari srpski arhiv* 9 (2010): 217-232.
- . „The Image of the Battle of Kosovo (1389) Today: A Historic Event, a Moral Pattern, or the Tool of Political Manipulation.” In *The Uses of the Middle Ages in Modern European States, History, Nationhood and the Search for Origins*, edited by Robert Evans and Guy Marchal. 2011: Palgrave Macmillan.
- . „Serbia.” in: *The Palgrave Handbook of Conflict and History Education in the Post-Cold War Era*, edited by Luigi Cajani, Simone Lässig and Maria Repoussi: Palgrave Macmillan, 2019.
- Šuica, Marko, Rudić, Slobodan. „Princess Milica as the Ottoman Vassal – One Case of Multifaceted Serbian-Ottoman Relations at the End of 14th Century.” In *Çanakale Onsekiz Mart Üniversitesi Balkan Ve Ege Uygulama Ve Araştırma Merkezi Uluslararası Balkan Tarihi Ve Kültürü*, 88-102. Çanakale, 2017.
- Velimirović, Nikola. „O kosovskoj knjizi i kosovskoj nauci.” u: *Kosovo i Vidovdan*. Šabac, 1988. (ćirilica)

Summary

Dr Marko Šuica

“The Guilt” of Lord Vuk Branković in history and historiography – methodological revision of one premise in historiography

The faction of Serbian historiography known as “critical” gained full recognition by deconstructing legendary narratives related to the Battle of Kosovo (1389) at the end of the 19th century. One of the most persistent of these narratives enclosed the alleged betrayal of Lord Vuk Brankovic, which is gripped only in legend and epic folk tradition. Although historian Ljubomir Kovacevic challenged this narrative already in 1888 using medieval sources, Serbian historians have repeatedly explored the issue of Vuk’s treason during the second half of the 20th century. Their search for roots of the legend of Vuk Brankovic’s betrayal was sought in real historical events and phenomena. The issue of Vuk’s betrayal was instigated within the wider public framework in 1989 as a part of the commemoration of the six hundred years jubilee of the battle. At that time, a re-examination of Vuk Brankovic’s role occurred. Some parts of academic circles reassessed the results of the Serbian “critical” historiography on the basis of which Vuk Branković was abolished from the stigma of traitor. Driven by a general atmosphere, some historians have even questioned Vuk’s military role in the Battle of Kosovo, while his political betrayal in the aftermath had somehow become historically relevant. The betrayal of Vuk Branković was relocated from the battlefield to the sphere of politics, statehood and vassal relations. The historians who followed that trail found Vuk’s betrayal in the conduct of an independent policy that was contrary to the pro-Ottoman policy of Lazarević. Another faction of Serbian historians has pointed out that there was no evidence or connection between Vuk’s politics after the Battle of Kosovo with the betrayal of Lazar’s political legacy. The argumentation of revisionist historians of Vuk’s historical role was based on a simplified or selective perception of social and geopolitical circumstances in the Balkans. Additionally, it derived from the misapplication of historiographical principles in interpretation of phenomena belonging to epic tradition that should be studied by different methodology. With this in mind, the conclusion is that Vuk’s alleged guilt should be viewed as a phenomenon within the framework of legend and folk epic tradition, while his historical role should be studied separately, based on postulates of historical methodology as a part of social sciences and humanities.

Key words: Vuk Branković, Battle of Kosovo, Serbian Historiography, betrayal, legend